

אותו מקרא.

דכתיב בנבואת הושע [פרק ב' פסוק י"ג]:
 "והשבתני כל משושפה חנה קדשה ושבתה".
 והיינו, שמתנבא הנביא שישבית ויבטל
 הקדוש ברוך הוא את משוש ישראל, חגה
 חדשה ושבתה (1710).

ועתה, מאן דאמר [מי שאמר] שנוהג אבל
 מראש חדש ועד התענית, למד את דבריו
 ממה שנאמר: "חגה". כי ראש חודש נקרא ל-א
 חג (1711), כפי שאמרנו לעיל. והיינו, שנוהגין
 אבלות מראש חודש עד התענית.

ומאן דאמר שהחודש כולו אסור, לומד את
 הדבר מהמילה "קדשה". דהיינו, שנוהגין
 אבלות כל החודש.

ומאן דאמר שכל השבת כולה אסור, לומד
 את הדבר מהמילה "שבתה". דהיינו, שכל
 אותו שבוע אסור (1712).

הלימוד הוא מהמילה "חגה", שתשעה באב
 עצמו גורם, ולכן אסור רק עד התענית — ולא
 יותר. ומה שהאיסור מתחיל מראש חודש, היינו
 משום שעל כל פנים כתוב גם "חדשה". ומכל
 מקום צריך להבין מה דורשים מהמילה
 "שבתה". וכתב, שיתכן שגם לשיטת רבי מאיר
 יש יותר חומר בשבוע שחל בו, מאשר מתחילת
 החודש.

ורבינו גרשום מפרש: מה חגה [חג הסוכות]
 שמונה ימים, אף מיעוט שמחה בחודש אב —
 שמונה ימים. דהיינו, מראש חודש עד התענית.

1712. הקשה המהרש"א, לשיטת כל אחד
 משלשת התנאים הללו, היאך ידרוש את שאר
 המילים שבפסוק? כלומר, מי שלומד את דבריו
 מ"חדשה", מה ילמד מהמילים "חגה"

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו אסור
 לספר ולכבס אלא אותה שבת [באותו
 שבוע] בלבד.

הרי לנו, שרבי מאיר סובר שרק לפני
 התענית אסור. אבל לאחר מכן — מותר.
 ואילו רבי יהודה ורבי שמעון בן גמליאל
 סוברים, שבין לפני התענית, ובין לאחריה
 — אסור לספר ולכבס.

ותניא אידך [ושנינו בבבליא אחרת]: ונוהג
 אכל [מנהגים אבלות] מראש חדש ועד
 התענית. דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: כל החדש כולו אסור.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו אסור
 אלא אותה שבת בלבד.

אמר רבי יוחנן: ושלשתן, רבי מאיר, רבי
 יהודה, ורבן שמעון בן גמליאל — מקרא
 אחד דרשו. אלא שנחלקו היאך לדרוש את

וברש"י כאן משמע שכוונת הגמרא כשאמרה
 "בשעתו", לפי השיטה שהיה מלך, ואחר כך
 נעשה הדיוט, ושוב לא חזר למלכותו. ועל זה
 אומרת הגמרא, שמעלה על שולחנו כסעודת
 שלמה בשעתו, בשעה שהיה מלך. והגבורת ארי
 כתב, שלכאורה אין מובן למה הביא רש"י את
 המחלוקת, הרי בין כך ובין כך, בין אם חזר
 למלכותו ובין אם לא, צריך לומר "בשעתו",
 שהרי מכל מקום היו זמנים שלא היה מלך!

1710. בפשט הכתוב ביארו מפרשים, שעל ידי
 הצרות, יבטלו מהם שמחותיהם. דהיינו, חגיהם
 חדשים ושבתותיהם. עיין שם.

1711. כך ביאר רש"י. וכתב השפת אמת,
 שולא דברי רש"י היה נראה לומר, שעיקר

אמר רבא: הלכה כרבין שמעון בן גמליאל.

ואמר רבא: הלכה כרבי מאיר.

וצריך להבין את פסק ההלכה של רבא, שהרי רבין שמעון בן גמליאל ורבי מאיר נחלקו, ואין דעתם שווה, והיאך אפשר לפסוק כדעת שניהם גם יחד?!

ומבאר הגמרא: ותרוייהו, ושני פסקי ההלכה של רבא — לקולא הם.

דהיינו, הלכה כרבין שמעון בן גמליאל, שהאיסור הוא רק באותו שבוע שחלה בו התענית [אבל אין הלכה כדבריו במה שאמר שאסור כל אותו שבוע].

והלכה כרבי מאיר בכך שרק לפניו אסור. אבל לאחריו — מותר [אבל אין הלכה כדבריו במה שאמר שאסור מתחילת החודש].

וצריכא, צריך היה רבא לומר את שני הדברים. שהלכה כרבי מאיר, והלכה כרבין שמעון בן גמליאל.

דאי אשמועינן [כי אם היה משמיענו] רק שהלכה כרבי מאיר, הוה אמינא שאפילו מראש חדש אסור לספר ולכבס, קמשמע לן

[השמיע לנו] רבא שהלכה כרבין שמעון בן גמליאל, שרק אותו שבוע אסור.

ואי אשמועינן רק שהלכה כרבין שמעון בן גמליאל, הוה אמינא שאמנם אסור רק בשבוע שחלה בו התענית, אבל אסור אפילו לאחריו [גם בימים שאחרי תשעה באב]. קמשמע לן רבא שהלכה כרבי מאיר, שאסור רק לפניו, אבל לאחריו — מותר⁽¹⁷¹³⁾.

שנינו במשנתנו: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין⁽¹⁷¹⁴⁾ בו.

אמר רב יהודה: לא שנו שאסור לאכול שני תבשילין, אלא משש שעות ולמעלה, כלפי הערב. אבל משש שעות ולמטה, דהיינו, מהנץ החמה עד שש שעות ביום — מותר.

ועוד אמר רב יהודה: לא שנו שאסור לאכול שני תבשילין אלא בסעודה המפסיק בה [שמפסיק בה אכילתו, ואינו אוכל עוד לאחר מכך]. אבל בסעודה שאינו מפסיק בה, אף לאחר שש שעות — מותר.

ותרוייהו, שני הדברים שאמר רב יהודה — לקולא [להקל] אמרם.

דהיינו, שאף משש שעות ולמעלה מותר לאכול שני תבשילין, אם אין זו הסעודה

ר"שבתה", וכן כולם?

וביאר, שהתנאים נחלקו רק לענין השמחה שיש בתספורת וכיבוס, באיזה זמן הם אסורים. אבל לפי כולם נאמרו המילים "חגה חדשה ושבתה" לענין מיעוט שמחה כלשהי. עיין שם. ועיין בגבורת ארי שהאריך בזה.

1713. כתבו התוספות, שאם חל תשעה באב ביום חמישי, מותר לכבס ולספר מחצות היום

ואילך מפני כבוד השבת, ואין צריך להמתין עד יום שישי מפני הטורח.

והקשה הבית יוסף, אם כן, למה שנה התנא רק שלאחריו מותר, היה לו להשמיע חידוש גדול יותר, שאף בו ביום מותר, אם חל בחמישי!

ועיין שם שכתב, שאין לסמוך על הוראה זו.

1714. כתבו התוספות, שכל דבר הנאכל כמות

שמפסיק בה.

ומצד שני, משש שעות ולמטה, מותר לאכול שני תבשילין, אף אם זו הסעודה שמפסיק בה.

וצריכא. וצריך היה רב יהודה לומר את שתי ההלכות שאמר.

משום **דאי אשמעינן** [אם היה רב יהודה משמיענו] רק את הדין שאסור לאכול שני תבשילין דווקא **בסעודה המפסיק בה**, הוה **אמינא** [היינו סוברים ואומרים], שדין זה הוא **אפילו** אם אכל את אותה סעודה **משש שעות ולמטה**.

קמשמע לן [השמיענו] רב יהודה, שדווקא **משש שעות ולמעלה** אסור. אבל למטה משש שעות, אף בסעודה המפסיק בה, מותר לאכול שני תבשילין.

ואי אשמעינן [ואם היה רב יהודה משמיענו] רק את הדין שהאסור לאכול שני תבשילין הוא דווקא **משש שעות ולמעלה**, הוה **אמינא** [היינו סוברים ואומרים] שדין זה הוא **אפילו בסעודה שאינו מפסיק בה**. שאף אם אוכל עוד סעודה קודם הסעודה המפסקת, אם עושה זאת לאחר שש שעות, אסור לאכול בה שני תבשילין.

קמשמע לן רב יהודה, שאסור לאכול שני תבשילין דווקא **בסעודה המפסיק בה**. אבל בסעודה אחרת, אף אם היא לאחר שש שעות, מותר.

אומרת הגמרא: **תניא כלישנא קמא**, שנינו בכרייתא את הדין הראשון של רב יהודה. **ותניא** אף **כלישנא בתרא**, כפי הדין השני של רב יהודה (1715).

מתחילה הגמרא בהבאת הכרייתא השניה, ואומרת:

תניא כלישנא בתרא: הסועד בערב תשעה באב, אם עתיד לסעוד עוד סעודה אחרת לאחר מכן, **מותר לאכול בשר** בסעודה שאוכל עתה, וכן מותר **לשתות יין**.

ואם לאו, ואם אינו עתיד לאכול עוד סעודה, הרי הסעודה שאוכל עתה — סעודה מפסקת היא, ולכן **אסור לאכול בה בשר ולשתות בה יין**.

הרי לנו כדברי רב יהודה בדינו השני, שאף לאחר שש שעות, אם אין מדובר בסעודה שמפסיק בה, מותר לאכול בשר ולשתות יין. והוא הדין שמותר לאכול שני תבשילין.

המפסקת, אין יכול לאכול תבשיל אחר. ועיין ברמ"א שכתב, שאין חילוק לענין זה בין צלוי למבושל.

1715. הקשה הגבורת ארי, לשון הגמרא משמע שהכרייתות מסייעות לדברי רב יהודה. ולכאורה אדרבה, יש מהן קושיה על דבריו! שהרי רב יהודה אומר שהכל לקולא, דהיינו, שקודם שש,

שהוא חי, כגון גבינה ותפוחים, אין בו משום בישול. ואף אם בישלוהו — מותר.

אבל **הרא"ש** מביא בשם **הראב"ד**, שאף באופן זה נחשב תבשיל. שהרי הטעם שאין אוכלים שני תבשילין הוא, משום שיש בזה כבוד ותענוג. ואם כן, אף דבר שנאכל בלא בישול, הרי על ידי הבישול נעשה חשוב יותר!

וכתב, כיון שאוכלים ביצה מבושלת בסעודה

ועתה מביאה הגמרא את הברייתא שמשמע ממנה כדברי רב יהודה בדינו הראשון:

תניא כלישנא קמא: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: בסעודה שאוכל בערב תשעה באב, ישנה ממנהגו הרגיל בסעודה.

אמר רבי יהודה: כיצד משנה ממנהגו?

אם היה רגיל לאכול בכל סעודותיו שני תבשילין, ישנה בסעודה זו, שאוכל בערב תשעה באב, ויאכל בה מין אחד.

ואם היה רגיל לסעוד סעודותיו בחבורה של עשרה בני אדם, ישנה בסעודת ערב תשעה באב, וסועד סעודה זו בהמשה בני אדם.

היה רגיל לשתות בכל סעודותיו עשרה כוסות, ישנה בסעודתו, ושותה חמשה כוסות (1716).

במה דברים אמורים, שצריך לשנות בסעודתו — דווקא אם אוכל משש שעות

ולמעלה.

אבל אם אוכלה משש שעות ולמטה, אף שזו סעודה שמפסיק בה, שאין בכוונתו לאכול עוד לאחר מכן, מותר לאוכלה כדרך שאוכל כל סעודותיו.

הרי לנו כדברי רב יהודה בדינו הראשון, שאף שבסעודה המפסיק בה, לא יאכל שני תבשילין, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין, מכל מקום אם אוכלה קודם שש שעות — מותר.

תניא אידך [שנינו בברייתא אחרת]: ערב תשעה באב, לא יאכל אדם שני תבשילין, וכן לא יאכל אז בשר ולא ישתה יין. דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: יכול לאכול שני תבשילין, אבל ישנה בסעודתו. וממעט בבשר וביין, אבל יכול לאכלם.

כיצד ממעט אכילתו?

אם היה רגיל לאכול בסעודתו ליטרא (1717) בשר, יאכל עתה חצי ליטרא בשר.

חמש. אבל אין צריך למנוע עצמו לגמרי מיין. אלא שאם כן, היה צריך לומר: היה רגיל לאכול שלשה תבשילין, יאכל שנים! וכתב, שאכן נראה שצריך להגיה בלשון הברייתא ולגרוס כך: היה רגיל לאכול שני תבשילין, יאכל מין אחד [ברי"ש]. והיינו שישנה ממנהגו, ואכן יאכל שני תבשילים, אבל לא מהמין שהוא רגיל לאכול תמיד. והביא שכן מצינו בירושלמי: מהו ישנה — יחלף [ולא כפי שפירש שם קרבן העדה, שהכוונה שימעט, כי אין זו המשמעות].

1717. "ליטרא" היא מידת משקל שהיתה

אף אם אין עתיד לסעוד יותר — מותר. ואף לאחר שש, אם עתיד לסעוד — מותר. ואילו הברייתות אינן סוברות כן. כי הברייתא הראשונה, שתולה את האיסור בעתיד או אין עתיד לסעוד, משמע שהיא סוברת שאפילו קודם שש, אם אין עתיד לסעוד, אסור. והברייתא השניה, שתולה את האיסור בשש שעות, משמע שלאחר שש, אף שעתיד לסעוד — אסור!

1716. כתב הרש"ש, שמשמע שרבן שמעון בן גמליאל בא להקל, והוא סובר שצריך רק לשנות. ולכן, הרגיל לשתות עשר כוסות יין, ישתה רק

אם היה רגיל לשתות בסעודתו לוג שלם של יין, ישתה עתה חצי לוג יין.

ואם אינו רגיל לאכול בסעודתו בשר ויין כל עיקר [כלל וכלל] — אסור לאכול מהן בערב תשעה באב אפילו מעט.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם היה רגיל לאכול צנון⁽¹⁷¹⁸⁾ או מליח [היינו, דג או בשר ששהו במלח שלשה ימים, שאז כבר אין בהם טעם כל כך] אחר סעודתו — הרשות בידו לאכלם אף בערב תשעה באב⁽¹⁷¹⁹⁾.

תניא אידך [שנינו כברייתא אחרת]: כל סעודה שהוא סועד משום תשעה באב, כגון הסעודה שמפסיק בה, אסור לאכול בשר, ואסור לשתות יין.

וכמו כן, מאותה שעה שאוכל סעודה מפסקת, אסור לרחוץ. כיון שהתחיל לנהוג אבילות מחמת תשעה באב בסעודתו, יש לו לנהוג גם אבילות בכך שלא ירחץ ולא יסוך, אף שעדיין מותר באכילה ושתיה עד שתחשך⁽¹⁷²⁰⁾.

כל שאינו משום תשעה באב, כגון סעודה שמפסיק בה לפני תענית צבור, או סעודה

מקובלת בימיהם. והוא מנה המוזכר במקראות, כפי שכתב רש"י [שמות פרק כ"ה פסוק ל"ט]. ושיעור מנה: 480 גרם.

1718. כתב בחידושי רא"מ הורביץ, שהכוונה שהרשות בידו לאכול כמה תבשילין שרגיל — על ידי השינוי שבמיעוט הצנון. אבל אין הכוונה שרשאי לאכול צנון, שהרי זה מותר גם אם אינו רגיל!

1719. מצינו בירושלמי [פרק ב' הלכה ב']: רבי אחא בר יצחק בשם רבי חונה רובה דציפורין: יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע. ומהו אומר: רחם ה' אלהינו ברחמין הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל ישראל עמך, ועל ירושלם עירך, ועל ציון משכן כבודך, ועל העיר האבילה ההרוסה השוממה, הנתונה ביד זרים, הרמוסה בכף עריצים, ויבלעוה לגיונות, ויחללוה עובדי פסילים, כי לישראל עמך נתת באהבה לנחלה, ולזרע ישורון ירושה הורשתה, כי באש החרבתה, ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה. עוד מובא שם, ששאל רבי

אבודמא דציפורין לפני רבי מנא, היכן הוא אומרה בתפילה? אמר לו, כך אמר רב ירמיה בשם רב, כל דבר שהוא לבא, אומרו בעבודה. כל דבר שהוא לשעבר, אומרו בהודייה. ובברייתא שם שנינו: נותן הודייה לשעבר, וצועק לעתיד לבוא [הנוסח שלפנינו בסידורים שונה במקצת. עיין במחזור ויטרי סימן צ"ב]. ובביאור תפילה זו עיין בפירושי סידור התפילה להרוקח [עמ' תרל"ז].

וכתב הר"י^ף, שנהגו העולם לאומרה בברכת "בונה ירושלים".

1720. כך ביאר הרמב"ן. וכתב, שזהו דווקא לענין רחיצה וסיכה, כי רחיצה היא הנאה מתמשכת, ונראה כרוחץ בתשעה באב עצמו. אבל בנעילת הסנדל ושאר דיני אבילות — אינו אסור אלא משתחשך. עיין שם. אמנם הרא"ש תמה על פירושו, כי דבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות, ומצד שני יהא אסור לרחוץ ולסוך! והביא את ביאור הראב"ד, שמשעה שסיים לאכול את הסעודה המפסקת, אף שלא פירש כלום, חלה עליו התענית, ואסור הן באכילה והן ברחיצה.

א. אסור באכילה ובשתיה [איסור זה נוהג רק בתשעה באב, ואינו נוהג באבל] (1724).

ב. ואסור בסיכה [מריחת שמן על הגוף] (1725).

ג. ואסור בנעילת הסנדל (1726) של עור (1727).

ד. ואסור בתשמיש המטה.

ה. ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה, בתלמוד, ובמדרש, ובחלכות ובאגרות (1728). והטעם,

שאוכל בערב תשעה באב ואינו מפסיק בה, מותר לאכול בה בשר ולשתות יין. וכמו כן, עדיין מותר (1721) לרחוץ.

רבי ישמעאל רבי יוסי חולק על דברי התנא, ואומר משום אביו: כל שעה שמותר לאכול (1722), כלומר, אף לאחר סעודה המפסקת, עד שתחשך — מותר אף לרחוץ.

תנו רבנן: כל מצות הנוהגת באבל [דהיינו, דברים האסורים על האבל משום אבלות], נוהגת בתשעה באב (1723).

ואלו הן האיסורים הנוהגין בתשעה באב:

לרפואה — מותרת. וכן כל דבר שהוא לרפואה. ראשונים.

1726. כתב הריטב"א: וכבר כתבתי בהלכות יומא, שאף על פי שט' באב אסור בנעילת הסנדל, חייב לברך "שעשה לי כל צרכי", שכל אותן ברכות שתיקנו חכמים, ברכות של שבח הן, לפי שנוהגים באדם על הרוב. ואף על פי שלא שמע קול תרנגול, מברך ברכת "הנותן לשכוי בינה", וכן ברכת "אשר יצר" אף על פי שלא הוצרך לנקביו. ויש מרבותי ז"ל חולקים בזה בפרק הרואה. כתבתי עיקרן של דברים.

1727. או שהוא מחופה עור. ראשונים.

1728. כתב בהגהות מהרש"ם, שאם נתחדש לו דבר חידוש, מותר לכתבו בקיצור וברמז, כדי שלא ישכחנו עד הערב.

ובערוך השלחן [סימן תקנ"ד ס"ה] כתב, שהוראה הצריכה לאותו היום — מותרת. וכן דין תורה נחוש, מותר לדון אחר חצות. אבל כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון סימן פ"ט], שמכל מקום אסור ליטול שכר על הפסיקה, שהרי אין כאן שכר בטלה.

ועיין בשו"ת מהרש"ם [חלק א' סימן פ"ד,

1721. כך גורסים הרש"ש ועוד מפרשים, ולא כפי הגירסא שלפנינו "ואסור". וכן מוכח מרש"י.

1722. הגירסא לפנינו בגמרא: "לאכול בשר". אבל רש"י אינו גורס כך. וכן כתב הרש"ש.

1723. אין זה כלל ממש, שהרי כפיית המיטה ועטיפת הראש שנוהגים באבל, אינם נוהגים בתשעה באב. אלא הכוונה שכל הדינים שנאמרו ב"לא תעשה" באבל, נוהגין בתשעה באב. אבל מצוות "עשה" שאבאל, כגון כפיית המיטה, עטיפה, קריעה וכו', אין נוהגין בתשעה באב. ואף במצות "לא תעשה", אסור דווקא באותם דברים שאסורים באבל בכל שבעת ימי האבלות. ולכן מניחים תפילין בתשעה באב, שהרי איסורו באבל רק ביום הראשון. עי' בריטב"א שהארין בענין.

1724. דבר זה אינו נוהג באבל, שהרי הוא מותר באכילה ושתיה. ונקט התנא גם דברים שאסורים בתשעה באב לבד, כגון אלו. ושאר דברים נוהגין באבל.

1725. והיינו דווקא בסיכה של תענוג. אבל סיכה

והטעם שאסור ללמוד תורה, משום שדברי תורה — משמחי לבב הם. שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".

רבי יהודה אומר: אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות, ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות. כי אף לימוד זה משמח את לבבו.

אבל קורא הוא באיוב, ובקניות, ובדברים הרעים שבירמיהו. ותינוקות של בית רבן בטלים בו. משום שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".

בית רבן אין בטלין בו. ואין גורסין כאן את הפסוק "פקודי ה' ישרים משמחי לב".

וכתב הגבורת ארי, שגירסא זו עיקר. וכתב שלשיטת רבי יהודה שאוסר, אין האיסור על התינוקות עצמם, כי ודאי שהם מותרים, כמו בכל איסורי תשעה באב. אלא האיסור הוא משום רבם. ובכך מדוייק הלשון "תינוקות של בית רבן", כי דווקא כשהתינוקות עם רבם אסורים, משום שרבם אסור בלימוד תורה. אמנם מביא להלן, שהמרדכי [במסכת מועד קטן פרק ב'] כתב, שבתשעה באב אסור לגדולים לעשות לצורך קטנים מה שאסור לעצמם. אמנם הגבורת ארי הקשה על דבריו.

והביאור בשיטת רבי מאיר, שמתיר לימוד תינוקות עם רבם, משום שלימוד התינוקות עצמם הוא דבר שאין בו חטא, ואדרבה, לא חרבה ירושלים — אלא מפני שבטלו תנוקות של בית רבן, ועוד מצינו בגמרא במסכת שבת [ק"ט א], שאין מבטלין תנוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש, והרי הרב, שחייב בבנין בית המקדש, אינו רשאי להתבטל מללמוד עמהם לצורך בנין בית המקדש, וסובר רבי מאיר, שכל שכן שמפני צער הבית בתשעה באב,

משום שלימוד התורה משמח את האדם (1729), כפי שהגמרא מביאה להלן.

אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל תמיד לקרות, ושונה במקום שאינו רגיל לשנות. שהיות ואינו רגיל ללמוד את אותו ענין, מצטער הוא באותו לימוד.

וכן קורא בקניות, ובספר איוב, ובדברים הרעים שבספר ירמיהו. שאף שדברי תורה הם, מכל מקום אינם משמחים לבב.

ואף תינוקות של בית רבן בטלין מלימודם (1730).

בסוף התשובה], שכתב שנדחק לגמור תשובת היתר עגונה בתשעה באב, משום שמצינו בתשובות ה"ח החדשות [סוף סימן ס"ד], שמי שמתיר עגונה אחת בזמן הזה, כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים העליונה.

1729. כך פירשו רש"י ועוד ראשונים. אבל המהרש"א כתב, שלולי פירושו של רש"י נראה שלא משום שמחה נגעו בה [שהרי הגמרא אינה מביאה כאן את הפסוק: פקודי ה' ישרים], אלא כדי שלא ישכח אבלו של יום. ובאמת אסור לעסוק גם בשאר עסקים מאותו טעם. והחידוש הוא שאפילו לעסוק בתורה אסור.

כתב הריטב"א: ומה שאסרו לקרוא בתורה במשנה ותלמוד, היינו בבא לקרוא דרך מקרא ומשנה ותלמוד, ואין סדר היום בכלל, שהרי קורין בתורה, ומפטירים בנביא, וקורין קריאת שמע. ומעתה אין להמנע מלקרוא פרשת "את קרבני לחמי" ו"איזהו מקומן", וקורא כדרכו — ואינו חושש.

1730. כך היא הגירסא לפנינו. אבל הרי"ף והרא"ש גורסים בדברי תנא קמא: ותינוקות של

שנינו במשנתנו: **לא יאכל בשר ולא ישתה יין**.

תנא [שנה התנא בברייתא]: אמנם אסור לאכול בשר ולשתות יין, **אבל אוכל הוא בשר מליח** [ששהה במלח שלשה ימים], כי על ידי השהיה במלח פג טעם הבשר, ושוב אין הוא משמח.

וכן **שותה הוא יין מגתו** [יין חדש, שרק עכשיו סיימו לדרוך אותו בגת]. כי טעמו אינו טוב כיון ישן. ולא עוד, אלא שהוא משלשל ומזיק את האדם.

בשר מליח [ששהה במלח], **עד כמה** נחשב עדיין בשר, ואסור באכילה לאבל, ולכל אדם בערב תשעה באב?

אמר רב חננא בר כהנא משמיה דשמואל: כל זמן שהוא שוהה במלח כמשך הזמן

המותר לאכילת בשר קרבן השלמים. דהיינו, שני ימים ולילה אחד (1731).

אבל אם שהה במלח למשך זמן רב יותר, נפסל טעם הבשר — ומותר.

ויין מגתו — **עד כמה** נחשב יין מגתו, ומותר בשתיה לאבל?

כל זמן שהוא תוסס (1732). אבל לאחר מכן, הרי הוא יין לכל דבר, ואסור לאבל, ולכל אדם בערב תשעה באב.

היות והגמרא הזכירה יין תוסס, מביאה הגמרא עוד נדון הנוגע לענין זה.

תנא: האיסור לשתות יין שהניחוהו מגולה בלא כיסוי כי חוששין שמא נחש שתה ממנו, והטיל בו מארסו, (1733) הוא דווקא ביין ישן. אבל יין תוסס, **אין בו משום איסור**

ורב יהודה, נחלקו בסברא זו, אם שייך שמחה אף בדבר שאין מבינים.

1731. למדים דבר זה משלמים, משום שנאמר בהם: "והנותר מבשר זבח השלמים". משמע שבזמן המותר לאכילתם נקראים בשר, ומשמח הוא את הלב. אבל לאחר מכן, לא מצינו שנקרא בשר, כי נתחלף טעמו במלחו. רש"י [כאן ובמסכת סנהדרין ע א]. ועיין בגבורת ארי שהאריך בענין.

1732. כתב רש"י במסכת עבודה זרה [ל ב]: שהוא נושך בגרון מחמת שהוא מחמיק.

1733. כפי ששנינו במסכת תרומות [פרק ח' משנה ד']: שלשה משקין אסורין משום גילוי, המים והיין והחלב. ושאר כל המשקין —

אין לרבן של התינוקות לבטל מלמוד עמהם, כיון שאפילו לבנינו אינו מבטל מלמוד עמם, אף על גב שעל ידי זה שאינו מבטל למודו — הבית עומד בחורבן.

ורב יהודה סובר, שבכל זאת מבטלין לימוד התינוקות. כי מה שמצינו שאין מבטל לימודו לצורך בנין ביהמ"ק, הוא רק שב ואל תעשה. אבל ללמוד עמהם בתשעה באב, כיון שיש בכך שמחת הלב, הרי הוא עושה איסור בידים בקום עשה. עיין שם שהאריך.

והשפת אמת כתב, שלפי הגירסא שלפנינו, נראה לפרש שאסור ללמוד התינוקות אפילו דברים הרעים, שהרי בכל מקרה אינם מבינים. ועל זה מביאה הגמרא את הפסוק "פקודי ה' ישרים משמחי לב", שהם משמחים אף שאין מבינים את הדברים.

ולגירסת הראשונים שנחלקו בדבר תנא קמא

גילוי. כי הנחש נבהל מהתסיסה, (1734) ואינו שותה ממנו.

וכמה הוא זמן תסיסתו? שלשה ימים.

עתה חוזרת הגמרא לעסוק בענין ערב תשעה באב.

אמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי בערב תשעה באב: (1735)

היו מביאין לו פת חרבה [יבשה] במלח (1736)

(1737), והיה יושב בין תנור לכיריים [שהוא ל-ב

מקום בזוי] — ואוכל את פתו, ושותה עליה קיתון [מין כלי] של מים, ונוהג בעצמו צער

1735. הרמב"ם [הלכות תעניות פרק ה'], אחר שהביא כל דיני אכילה בערב תשעה באב שהובאו לעיל, כתב: זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבול יתר מדאי. אבל חסידים הראשונים כך היתה מדתן: ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו פת חרבה במלח, ושורה במים, ויושב בין תנור וכירים ואוכלה. ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשמון ובכיה, כמי שמתו מוטל לפניו. וכזה ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל אפילו תבשיל של עדשים, אלא אם כן היה בשבת.

1736. הרמ"א [סימן תקנ"ב סעיף ו'] כתב, שיש מחמירים לטבל אחר אכילתן פת באפר ולאכול, על שם "ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר". וזהו על פי דברי הירושלמי. שכך מצינו שם: רב מן הוה אכיל כל צורכיה, הוה צניע פיתיה אקיטמא, אמר: זו היא סעודת תשעה באב. ולקים מה שנאמר: ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר.

1737. בסידור רש"י [סימן ת"ן] ובמחזור ויטרי [סימן רס"ד] מצינו, שהיה רב יהודה ברבי אילעאי אוכל ביצה אחת. וכך כתב השולחן ערוך [סימן תקנ"ב סעיף ה']: נוהגים לאכול עדשים עם ביצים מבושלים בתוכם, שהם מאכל אבלים. והרמ"א כתב: ויש נוהגים לאכול

מותרין [משום שאין נחש שותה מהן]. כמה ישוה ויהו אסורין — כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה. והגמרא במסכת חולין [י א] מפרשת, דהיינו כדי שיצא הנחש מתחת אוזן הכלי וישתה, ויחזור לחורו.

והרמב"ם [הלכות רוצח ושמירת הנפש, פרק י"א הלכה ה'] כתב: הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות [ושם בהלכה ז' מביא את דברי המשנה בתרומות]. וכל העובר עליהן, ואמר: הריני מסכן בעצמי, ומה לאחרים עלי בכך, או: איני מקפיד על כך, מכין אותו מכת מרדות.

1734. כך הוא לשון הרמב"ם [שם]: יין מבושל אין בו משום גילוי. וכן יין תוסס, והוא היין משעת דריכתו עד שלשה ימים, ויין או מים או חלב שהיו חמין, כל זמן שההבל עולה מהן, וכן משקין שהיה המשקה יורד מלמעלה לתוכן טיפה אחר טיפה, והוא שיהיה טורד ויורד — כל אלו אין בהן משום גילוי. שזוחלי עפר מתיראים מבעבוע המשקה ומן ההבל, ואין שותין ממנו. ועיין שם שמביא עוד כללים בדין זה.

אמנם בשולחן ערוך [יורה דעה סימן קט"ז] כתב, שעכשיו, שאין נחשים מצויים בינינו — מותר. אבל הפתחי תשובה שם כתב, שהשל"ה כתב שמכל מקום שומר נפשו ירחק מהם. וכן הביא שבהנהגת החסיד הגר"א כתוב שהיה נוהר מאוד בדבר זה.